

Warszawa, 11-10-2023 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Marcin Wiącek

XI.503.2.2023.AM

Pan

Grzegorz Puda

Minister Funduszy i Polityki Regionalnej

ePUAP

Szanowny Panie Ministrze!

Otrzymałem do wiadomości pismo z dnia 19 września 2023 r. skierowane do Komisji Europejskiej - Dyrekcji Generalnej ds. Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Włączenia Społecznego w sprawie uzgodnień między kierowanym przez Pana Ministra resortem i Ministerstwem Rodziny i Polityki Społecznej a Komisją Europejską w sprawie aneksu do wytycznych dotyczących realizacji projektów z udziałem środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus w regionalnych programach na lata 2021–2027 (dalej: „wytyczne EFS+”)¹.

Autorzy wskazanego pisma wyrażają w nim zaniepokojenie kierunkiem, w którym zmierzać mają zaproponowane w ramach uzgodnień rozwiązania. Pierwsza z wątpliwości dotyczy finansowania z EFS+ placówek całodobowych, m.in. domów pomocy społecznej i umożliwienie tworzenia w tych placówkach mieszkań wspomaganych, co stanowiłoby zaprzeczenie idei deinstytucjonalizacji systemu wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami i starszych. Druga z poruszonych w

¹ Dokument dostępny pod adresem:

<https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/115353/Wytyczne-dotyczace-realizacji-projektow-z-EFS-podpisane.pdf> [dostęp: 5 października 2023 r.].

piśmie kwestii koncentruje się na zmianach w finansowaniu opieki wytchnieniowej i uniemożliwienia finansowania z EFS+ tego rodzaju wsparcia prowadzonego przez inne podmioty niż te, które podlegają nadzorowi administracji rządowej (przykładowo organizacji pozarządowych, czy małych ośrodków pomocy społecznej realizujących wsparcie wytchnieniowe w warunkach domowych). W piśmie wskazano również, że przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego nie zostali zaproszeni do konsultacji nad postanowieniami wskazanego aneksu.

W tym kontekście pragnę wskazać, że Rzecznik Praw Obywatelskich pełni funkcję niezależnego organu do spraw popierania, ochrony i monitorowania wdrażania postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych² - stosownie do treści art. 33 ust. 2 Konwencji oraz podjętych ustaleń międzyinstytucjonalnych. Ratyfikacja przez Polskę Konwencji potwierdziła prawo osób z niepełnosprawnościami do pełnego i równego korzystania ze wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności oraz poszanowania ich przyrodzonej godności.

Konwencja uznaje równe prawo wszystkich osób z niepełnosprawnościami do niezależnego życia i włączenia w społeczeństwo przy zachowaniu swobody dokonywania wyborów i sprawowania kontroli nad własnym życiem. Jej artykuł 19 dotyczy dostępu do usług wspierających świadczonych w domu, społeczności lokalnej, jak i pomocy osobistej niezbędnej do życia i włączenia w społeczność. Zapewnienie adekwatnego wsparcia osobom z niepełnosprawnościami powinno odbywać się z poszanowaniem przyrodzonej godności, autonomii i niezależności osoby. **Konwencja nakłada na państwa-strony obowiązek podjęcia skutecznych i odpowiednich środków w celu umożliwienia osobom z niepełnosprawnościami życia w społeczności lokalnej, a tym samym konieczność przeprowadzenia procesu deinstytucjonalizacji** rozumianej jako przejście od opieki instytucjonalnej do wsparcia na poziomie społeczności lokalnych, z poszanowaniem podmiotowości i przyrodzonej godności wszystkich osób, w tym prawa do decydowania o własnym życiu.

W 2018 roku Komitet ONZ ds. Praw Osób z Niepełnosprawnościami rozpatrywał sprawozdanie z realizacji postanowień Konwencji przez Polskę i sformułował liczne rekomendacje pod adresem naszego państwa. W swoich uwagach końcowych wskazał, że **w obszarze deinstytucjonalizacji mamy do czynienia z „krytyczną**

² Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169, ze zm.; dalej również: „Konwencja”).

stagnacją”³. W związku z tym zalecono, aby Polska wypracowała i przyjęła konkretne plany działania na rzecz deinstytucjonalizacji wraz z ramami czasowymi procesu przejścia przez osoby z niepełnosprawnościami do niezależnego życia w społeczności lokalnej oraz zapewniła odpowiednie finansowanie tego procesu. **Komitet zwrócił również uwagę na potrzebę zapewnienia wydatkowania funduszy Unii Europejskiej przeznaczonych na deinstytucjonalizację na rozwiązania zgodne z Konwencją, a także konieczność monitorowania wydatkowania funduszy Unii Europejskiej przeznaczonych na deinstytucjonalizację, z rzeczywistym udziałem osób z niepełnosprawnościami lub ich reprezentatywnych organizacji, w celu zapewnienia, że wydatki będą zgodne z ich potrzebami⁴.**

Stronami Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych są zarówno Polska, jak i Unia Europejska. W konsekwencji od momentu wejścia w życie tego dokumentu, postanowienia tej Konwencji stanowią integralną część prawnego porządku Unii, a tym samym standardy wyznaczone przez Konwencję stały się unijnymi standardami w zakresie ochrony praw osób niepełnosprawnych⁵. Jako że umowy międzynarodowe zawierane przez Unię Europejską mają pierwszeństwo przed instrumentami prawa wtórnego, instrumenty te należy interpretować w sposób zgodny z Konwencją o prawach osób niepełnosprawnych⁶. **Strony Konwencji są zobowiązane do przyjęcia wszelkich odpowiednich środków ustawodawczych, administracyjnych i innych w celu wdrożenia praw uznanych w Konwencji i jednocześnie powstrzymywania się od angażowania się w jakiegokolwiek działania lub praktyki, które są niezgodne z Konwencją i zapewnienia, że władze i instytucje publiczne będą działały zgodnie z zapisami Konwencji.** Zobowiązanie to wyraża się w sposób szczególny w dbałości władz publicznych o prawidłowe

³ Zob. Uwagi końcowe Komitetu ds. Praw Osób Niepełnosprawnych do wstępnego sprawozdania Polski z wdrażania Konwencji o Prawach Osób Niepełnosprawnych, dostępne pod adresem: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rekomendacje-dla-polski-komitetu-onz-komitetu-ds-praw-osob-z-niepe%C5%82nosprawnościami> [dostęp: 5 października 2023 r.].

⁴ Ibidem.

⁵ M. Szablowska-Juckiewicz, Komentarz do art. 26 [w:] Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej. Komentarz, Andrzej Wróbel(red.), wyd. 2, 2020

⁶ Zob. na przykład wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 11 kwietnia 2013 r. w sprawach połączonych C-335/11 i C-337/11HK Danmark, pkt 29.

wykorzystanie funduszy unijnych. Jednocześnie Komisja zobowiązała się wspierać organy krajowe, regionalne i lokalne w ich staraniach na rzecz deinstytucjonalizacji i niezależnego życia, w tym m.in. za pośrednictwem funduszy objętych zarządzaniem dzielonym na lata 2021–2027 oraz Instrumentu Wsparcia Technicznego⁷.

Obowiązek poszanowania praw osób z niepełnosprawnościami do korzystania ze środków mających zapewnić im samodzielność, integrację społeczną oraz udział w życiu społeczności wyraża również art. 26 Karty Praw Podstawowych UE⁸. Funkcją art. 26 KPP, uznawanego za uszczegółowienie ogólnej zasady równości, jest wzmocnienie praw osób z niepełnosprawnościami, które należą do grupy społecznej narażonej w sposób szczególny na dyskryminację i wykluczenie społeczne.

Wobec powyższego należy podkreślić, że **celem procesu deinstytucjonalizacji jest stworzenie alternatywy dla opieki instytucjonalnej, nie zaś jej wzmacnianie. Fundusze europejskie nie mogą być przeznaczone na utrzymywanie, jak i rozwijanie istniejących instytucjonalnych form** – stanowiłoby to naruszenie zobowiązań wynikających z art. 19 Konwencji.

W związku z tym, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2023 r. poz. 1058), zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o udzielenie wyjaśnień w przedstawionej sprawie. W szczególności proszę o poinformowanie, jakie jest stanowisko strony polskiej w odniesieniu do wprowadzenia do aneksu do wytycznych EFS+ zapisów, które w praktyce umożliwią finansowanie z funduszy unijnych dużych placówek całodobowych, w tym tworzenie mieszkań wspomaganych w tych instytucjach. Proszę również o odniesienie się do kwestii pozbawienia możliwości finansowania z funduszy UE opieki wytchnieniowej organizowanej przez podmioty, które nie są nadzorowane przez administrację rządową. Jednocześnie proszę o wyjaśnienie, z jakich powodów nie przeprowadzono konsultacji ewentualnych zmian do wytycznych EFS+ z partnerami społecznymi, w tym przede wszystkim przedstawicielami społeczeństwa obywatelskiego.

⁷ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-społecznego i Komitetu Regionów Unia równości: Strategia na rzecz praw osób z niepełnosprawnościami na lata 2021–2030 z 3 marca 2021 r., COM(2021) 101 final.

⁸ Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz. U. UE. C. z 2007 r. Nr 303, str. 1 ze zm.).

Będę wdzięczny za priorytetowe potraktowanie niniejszej sprawy.

Z poważaniem

Marcin Wiącek

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/

Do wiadomości:

1) Pani Marlena Małąg

Minister Rodziny i Polityki Społecznej

ePUAP

2) Pan Bartłomiej Balcerzyk

p.o. Dyrektora Przedstawicielstwa Komisji Europejskiej w Polsce

Bartlomiej.BALCERZYK@ec.europa.eu